

De Riepe

Het straatmagazine van Noord-Nederland

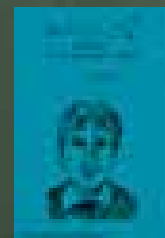
Thema
VROUWEN

**Ik wil dat mensen
vertrouwen in ons hebben**

VERDER IN DIT NUMMER

- Op de bres voor Baukje, Aisha en Eva
- Kansrijk Groningen
Project van hoop en dromen

PRIJS €2,20
waarvan €0,90
voor de verkoper

alleen kopen van
verkoper met badge

Illustratie Elena Stepanova

Voor iedereen

Op 8 maart is het internationale vrouwendag, een dag bestemd voor iedereen die zich een vrouw voelt. Ondanks vele protesten en bekendmakingen, hebben vrouwen nog steeds, automatisch, een achterstand in de samenleving. Denk hierbij aan lagere lonen, harder moeten werken in de arbeidsmarkt, en in het artikel van Wietske Aupers is te lezen dat medische kennis over vrouwen ten opzichte van mannen nog veel in te halen heeft. In Amerika staan de abortusrechten onder druk en in andere landen mogen meisjes niet eens naar school.

En toch, ook dankzij deze protesten en bekendmakingen, zijn er verbeteringen gekomen voor vrouwen. Sinds 1919 hebben vrouwen bijvoorbeeld het actieve stemrecht en sinds de jaren 70 ligt er een verbod op verkrachting binnen het huwelijk. Daarnaast zijn vrouwen steeds meer te zien in werkplaatsen, ook aan de technische kant die vaak als een mannelijk beroep wordt beschouwd.

Nu is gelijkheid tussen mannen en vrouwen niet alleen aan vrouwen besteed, maar ook aan mannen. De verwachtingen van het stereotype beeld dat de samenleving heeft voor geslachten is schadelijk voor iedereen. Mannen worden verwacht ambitieus, stoer en sterk te zijn, huilen hoort er niet bij. Vrouwen worden gezien als zachttaardig, liefelijk en zorgzaam, leidinggeven is niet aan hen besteed. Als mens huilen we allemaal wel een keer, en hoeveel geschikte vrouwen zijn al niet weggeschoven voor een baan als baas? We hebben allemaal belang bij gelijke rechten voor iedereen.

Michelle Wubs

DE RIEPE

Het straatmagazine van Noord-Nederland

De Riepe, Gronings voor stoep, is het straatmagazine van Noord-Nederland. De Riepe verschijnt eens per maand. Het blad is een initiatief van stichting WerkPro. Mensen die om uiteenlopende redenen dak- en thuisloos zijn, verkopen het magazine. Onder deze verkopers vallen ook mensen uit andere landen, mensen die in Nederland en in hun land van herkomst weinig tot geen perspectief hebben. Alle verkopers dragen als legitimatiebewijs een registratiepasje. U betaalt voor het magazine €2,20. Daarvan is €0,90 voor de verkoper, de rest gaat terug naar het project. De Riepe is geen commercieel magazine; naast inkomsten uit verkoop worden middelen verworven uit sponsoring, subsidiëring, fondsen en advertenties. Eventuele meeropbrengsten zullen worden aangewend in het circuit van dak- en thuislozen.

Donateur worden?

Bel of mail naar het distributieadres voor meer informatie.

- Heeft u klachten over een verkoper? Noteer het pasnummer en bel naar het distributieadres.
- Niets uit deze uitgave mag worden gebruikt zonder toestemming vooraf van de redactie.

COLOFON

PROJECTBEGELEIDING WERKPRO
Antonie Grootenhuis

PROJECTBEGELEIDING STUDIO SPINLINK
Dominique Krauts

HOOFDREDACTIE
Dominique Krauts

EINDREDACTIE
Sofie Risamena

REDACTIE

Wietske Aupers
Rebecca Feenstra
Naomi Kooijmans
Arnold de Meijer
Anna de Ruiter
Michelle Wubs

Robby Bakker
Jara Graver
Judith Lechner
Daniël Oudekerk
Edwin Spoelstra
Eigenheimer

Tim Drenth
Sami Groenewoud
Karel Lucidore
Hannie Poletiek
Yvonne Vast

VORMGEVING
Dionne Hagedoorn

GASTFOTOGRAAF
Sytse Jansma

FOTOGRAFEN

Kevin Bekkering
Elaine Doornbos
Judith Lechner
Laurens Zwart

Bachir Benchagra
Marinus Hillenga
Edwin Spoelstra

Frits Blom
Jaap ten Hoove
Mark Timmerman

VASTE COLUMNISTEN

Dick Bijmolt
Jaap Krol
Saffira Rijkee
Lydia Tuijnman

Ellen Floris
Gerard Lohuis
Eddy Sikma
Marieke Werkman

Niek Heidanus
Natalja Oosterbaan
Gerlinde Spaan

FOTOGRAFIE COVER
Bachir Benchagra

STRIP
Robby Bakker

HERSENKRAKER
Yvonne Vast

ILLUSTRATIES

Robby Bakker
Chanon Wongphim

Rita Dalal

Elena Stepanova

DRUK

Van Liere Media, Emmen

MET DANK AAN

Leger des Heils voor het ter beschikking stellen van de distributiefaciliteiten, subsidieën, donateurs en anderen die een bijdrage leveren aan de financiering van dit magazine. En niet te vergeten: de vele vrijwilligers en stagiaires zonder wie dit project niet draaiende kan worden gehouden.

SPECIALE DANK

Gaat uit naar alle verkopers, schrijvers en dichters uit de groep van dak- en thuislozen.

BEGELEIDING VERKOPERS

Jarieck Manning Eddy Posthumus
De Riepe is een uitgave van WerkPro.

REDACTIEADRES DE RIEPE

Protonstraat 6
9743 AL Groningen
06-1147 8111
redactieriepe@werkpro.nl

DISTRIBUTIEADRES DE RIEPE

WerkPro Groningen
Eemskanaal NZ 32a
9713 AB Groningen
Tel: 050-5791818 (09:00 - 13:00 uur)
e-mail: riepe@werkpro.nl
website: www.deriepe.nl
bankrek. NL381NGB0685757617
t.n.v. straatmagazine De Riepe

WerkPro Leeuwarden
Tel: 088 066 31 80
e-mail: riepe@werkpro.nl

Spin
Link

WerkPro

ISSN
2405-769X

INHOUDSOPGAVE

OP DE BRES VOOR BAUKJE, AISHA EN EVA

4

Het vrouwenlichaam zit anders in elkaar dan dat van mannen, en er is bij veel artsen nog te weinig over bekend. De stichting Voices for Women vraagt daar aandacht voor met de strijdkreet “Eva is geen Adam”. Hoogleraar neurologie, Marieke Wermer, werkt regelmatig samen met de stichting. Zij vult de slogan aan met “Baukje is geen Eva”. Daarmee wil ze duidelijk maken dat vrouwen in Groningen en Friesland op sommige vlakken nog slechtere toegang hebben tot de medische zorg.

10

KANSRIJK GRONINGEN PROJECT VAN HOOP EN DROMEN

‘Het heeft Zijne Majesteit de Koning behaagd.’ Zo begint meestal de toespraak als iemand een koninklijke onderscheiding krijgt. Onlangs viel deze eer te beurt aan Marloes de Bie (67) voor haar armoedebestrijdingsmissie met Kansrijk Groningen. Tijdens de viering van het eerste lustrum van Kansrijk Groningen is zij benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

DE OMBUDSMAN: TUSSEN BURGER EN BELEID

14

Anja Janssen (61) studeerde op haar achttiende Nederlandse Taal- en Letterkunde in Groningen. Vervolgens is zij in Groningen blijven wonen en werken. Sinds een jaar is zij de ombudsman van de gemeente Groningen.

Stop de tijd
Marieke Werkman
Gekkenwerk
Werk in uitvoering
Oet Kloosterholt
Recht en krom
Jaap Krol
Koken met een missie

7
8
9
13
17
18
19
20

Strip
Hersenkraker
In Memoriam Chris Zijl
Kunst op straat
Horoscoop
Straatklinkers
Opvanginstellingen
De andere kant

21
21
22
23
24
25
27
28

Op de bres voor Baukje, Aisha en Eva

Door **Wietske Aupers** Fotografie **Kevin Bekkering**

Het vrouwenlichaam zit anders in elkaar dan dat van mannen, en er is bij veel artsen nog te weinig over bekend. De stichting Voices for Women vraagt daar aandacht voor met de strijdkreet “Eva is geen Adam”. Hoogleraar neurologie, Marieke Wermer, werkt regelmatig samen met de stichting. Zij vult de slogan aan met “Baukje is geen Eva”. Daarmee wil ze duidelijk maken dat vrouwen in Groningen en Friesland op sommige vlakken nog slechtere toegang hebben tot de medische zorg.

Ze merkt meteen op dat Aisha ook geen Eva is, omdat dokters te weinig weten van de verschillen tussen zwarte en witte vrouwen.

Wermer is sinds anderhalf jaar afdelingshoofd neurologie bij het UMCG. Ze woont nog in De Bilt en heeft besloten daar te blijven tot haar zoon, die in 5 vwo zit, het huis uit gaat. Ze heeft letterlijk geen speciale band met het noorden, maar is opgegroeid in Twente en zegt daarom, ‘ik heb dus een band met rustige gebieden.’ Ze doet onderzoek naar beroertes en legt uit dat dit eigenlijk een verzamelnaam is voor het herseninfarct en de hersenbloeding. Bij het herseninfarct zit een bloedstolsel vast waardoor het bloed te weinig doorstroomt. Bij de hersenbloeding knapt er een bloedvat waardoor er bloed, buiten de bloedbaan, in het hersenweefsel terechtkomt. Ze deed onderzoek naar de verschillen tussen mannen en vrouwen bij een beroerte. ‘Vooral de risicofactoren zijn verschillend. Bij mannen moet je alert zijn als ze roken en een hoge bloeddruk hebben. Bij vrouwen kunnen daarnaast migraine en zwangerschapsvergiftiging het

risico op een beroerte verhogen. Als artsen daar niet op letten, neemt de kans dat ze een herseninfarct missen toe. Hormonen spelen ook een rol, al weten we daar nog weinig van. Op jonge leeftijd zijn vrouwen daardoor meer beschermd, na de menopauze lopen ze juist meer risico.

‘Mijn inspiratie voor dit onderzoek kwam ook doordat ik keek naar de cardiologie, waar steeds meer aandacht kwam voor specifieke oorzaken bij vrouwen met een hartinfarct.’

Afstand en capaciteit

‘Bij een beroerte telt elke seconde. Mensen krijgen vaak een beroerte op hoge leeftijd. Mannen wonen dan vaak nog samen, vrouwen zijn vaker alleen. Ook zijn vrouwen wat zorgzamer, waardoor ze vaker en sneller een ambulance bellen voor hun partner. Vrouwen zijn daardoor er vaak slechter aan toe als ze in het ziekenhuis binnenkomen.’ Dat geldt nog eens extra voor Baukje. ‘De afstand tot een ziekenhuis is hier in de regio soms wel vijftig kilometer.

Er is een behandeling voor een beroerte waarbij je via de lies het bloedstolsel weghaalt, die alleen in het UMCG kan. Als hier te weinig capaciteit is dan moet je daarvoor naar Zwolle, meer dan een uur rijden. Als je dat in Leiden overkomt, moet je naar Den Haag en dat kost maar een kwartiertje tijd.’

Armoede

‘Uit landelijk onderzoek waaraan ik heb meegewerkt blijkt dat in deze regio de meeste beroertes op jonge leeftijd voorkomen. Vaak gaat het om mensen van nog geen vijftig jaar oud, terwijl normaal gesproken de »»

meeste beroertes voorkomen boven de tachtig jaar. Friesland kent iets minder beroertes op jonge leeftijd dan de provincie Groningen, maar wel diezelfde afstand tot goede zorg. Ik ben me van dit alles pas bewust geworden toen ik hier kwam werken. Wat de oorzaak is dat Groningen meer beroertes op jonge leeftijd heeft, weten we niet precies. Misschien heeft het te maken met de stress door de aardbevingen, maar ook relatieve armoede kan een rol spelen. ‘Mensen in het noorden hebben over het algemeen een slechtere gezondheidstoestand. Er is hier in bepaalde gebieden meer armoede, dus mensen leven minder gezond. En mensen die boven modaal verdienen trekken vaak eerder aan de bel. Ik denk ook dat je, generaliserend, kunt stellen dat mensen in deze regio bescheidener zijn: ze gaan minder snel naar een dokter. ‘Ik heb nog weinig onderzoek gedaan naar Baukje en Aisha. Ik zou graag samen met de hoofdonderzoeker van dat onderzoek naar regionale verschillen, verder kijken wat de achterliggende oorzaken kunnen zijn.’

Blinde vlek

Waarom is er zo lang zo weinig aandacht geweest voor het vrouwenlichaam? Wermer weet het zelf eigenlijk ook niet precies. ‘Het is een blinde vlek geweest. Lange tijd werd gedacht: de vrouw is gewoon een man zonder piemel. Eigenlijk raar dat de opleiding daar geen aandacht voor had, en vooral ook dat ik het als student niet heb gemist.’ Als Wermer haar collega’s wijst op de man-vrouwverschillen, reageren mannen vaak nog anders dan vrouwen: ‘Als je in een onderzoeksvoorstel rekening wilt houden met man-vrouwverschillen, hoor je van mannen vaak via via dat ze het toch een beetje onzin vinden. Gelukkig zijn er genoeg mannen die het wel belangrijk en interessant vinden. En ook patiënten en vrouwelijke artsen zijn mondiger geworden.’ Als het gaat om achterstanden in het noorden, ziet Wermer vooral dat mensen zich dat eigenlijk niet zo realiseren. ‘Ik probeer op te komen voor deze regio. Niet alleen als het gaat om het vaker voorkomen van beroertes, er is hier ook een tekort aan neurologen. Ik pleit daarom voor meer opleidingsplaatsen in Groningen. Mensen die hier zijn opgeleid blijven vaak, terwijl het heel moeilijk is om vanuit de Randstad dokters hiernaartoe te krijgen.’

Voldoende vertegenwoordiging

Ze vindt het van belang dat er voldoende vrouwelijke artsen, al dan niet met een migratieachtergrond, zijn. ‘Anders blijf je

die blinde vlek houden. Als je kijkt naar de menopauze merk je, sinds er meer vrouwelijke artsen zijn, dat daar veel meer aandacht voor is. En als je zelf een donkere huid hebt en je komt bij de dermatoloog, dan denk je eerder: hoe kan het dat ze hier zo weinig van weten?’ Voor wetenschappers vindt Wermer het van belang dat ze man-vrouwverschillen en regionale herkomst al meenemen in de onderzoeksopzet. Ook onder beleidsmakers moeten van haar voldoende vrouwen, mensen met een migratieachtergrond en mensen uit het noorden zijn. ‘En ze moeten bij subsidieaanvragen voor wetenschappelijk onderzoek benadrukken dat dit soort verschillen de nodige aandacht vereist. En dat er meer subsidie wordt verleend voor onderzoek naar verschillen.’ Zelf publiceerde ze een artikel over hersenbloedingen bij vrouwen in het toonaangevende wetenschappelijk tijdschrift *The Lancet Neurology*. Ook spreekt ze over het onderwerp op symposia en congressen en geeft ze voorlichting aan huisartsen. Ze brengt het regelmatig onder de aandacht van subsidiegevers, vaak in samenwerking met Voices of Women.

Vrouwen zijn daardoor er vaak slechter aan toe als ze in het ziekenhuis binnenkomen

Beter herstel

Het raakt haar dat bepaalde groepen verwaarloosd worden. ‘Het is erg om toe te zien dat mensen zo ver moeten rijden, terwijl je weet dat elke minuut telt. Er overlijden geen mensen doordat er wachtlijsten zijn en ze verder moeten rijden, maar iemand had misschien beter kunnen herstellen.’ Voor hen wil ik graag op de barricade staan.’ Wermer is feminist: ‘Gelijke rechten voor iedereen, daar ben ik voorstander van. Dat gaat om patiënten, maar ook om gelijke kansen op een baan voor vrouwen en mannen. In de medische sector zijn vrouwen zo langzamerhand in de meerderheid, maar in leidinggevende functies hebben ze nog steeds een achterstand. Daar is nog een slag te maken.’ ♦

SPROOKJES BESTAAN WÉL

Door **Saffira Rijke**

Mijn hersenen proberen de dingen vaak leuker te maken dan ze zijn. “Drakenrijdster” las ik net in een krantenkop. Wat er eigenlijk stond was Drankrijdster (veroorzaakt ongeluk en moet rijbewijs inleveren). Toch minder fijn.

Als kind kon ik me altijd verschrikkelijk verheugen op kerst of de vakantie. Zo erg dat als het zover was, het vaak een beetje tegenviel. De minder leuke kant op werkte net zo: ik kon intens tegen spannende dingen aanzien maar meestal viel het best mee, als het moment daar was. Inmiddels waardeer ik voorpret bijna net zozeer als pret zelf en hou ik zomaar moed voor enge dingen. Oud(er) geworden, tenslotte.

Maar de wereld een beetje opleuken met fantasie, dat doen mijn hersenen nog steeds graag en daar ben ik echt niet de enige in. Als volwassenen die van sprookjes houden en stug fantasieverhalen blijven lezen en kijken, ontkomen we er niet aan dat er soms tegen ons gezegd wordt:

“Het leven is geen sprookje”.

Of, ook fijn: “Sprookjes bestaan niet”.

Dankuwel. Wat fijn om dat te horen. Precies waar we behoefte aan hadden. Waren we helemaal niet van op de hoogte!

“Echt niet?”

“Welnéé! Echt niet!”

insert eye-roll

Dat soort dingen wordt zomaar tegen je gezegd, puur en alleen omdat je gezegend bent met een hart voor fantasie. Neem ik aan. Want dat het leven niet altijd leuk is, daar zijn we goed van op de hoogte, dankuwel. Genoeg shit-drek-en-modder om donkere boeken mee te vullen, dankuwel. Aan realiteitszin ook geen gebrek, dankuwel.

En nu we toch zo’n fijn gesprek hebben kunnen we direct even iets rechtzetten. Want sprookjes?

Waar in moeders doodgaan, meisjes vergiftigd en uitgebuit en draken overwonnen worden, nieuwe werelden worden ontdekt, schijn vaak bedriegt, hulp uit onverwachte hoeken komt, de prins tot lul verwordt en de prinses zichzelf blijkt te kunnen redden?

Die bestaan écht wel.

Ooievaar

MARIEKE WERKMAN

Illustratie Robby Bakker

Binnenkort zou ik op kraamvisite gaan bij een vriendin. Ze had een dochter gekregen. Een paar jaar geleden zaten we op Noorderzon nog wijntjes weg te tikken. Verwachtingsvol spraken we over de toekomst, die ver weg leek. Nu drong glashard tot me door, dat die in mijn geval, al halverwege was. De onomkeerbaarheid drong tot me door.

In mijn straat was er een ooievaar tegen het raam gevlogen. Gemengde gevoelens had ik erbij. Voor de desbetreffende moeder kon ik blijheid voelen, tegelijkertijd voelde ik gek genoeg weemoed. Ik dacht eraan dat vriendinnen met kinderen steeds allerlei mijlpalen konden vieren, waardoor het leven zin kreeg. Of in ieder geval een richting waarin je zelf kon meebewegen. Iedere levensfase waarin je veranderde als mens. Het leek erop dat de ultieme vrouwelijke verwezenlijking werd gekoppeld aan het moederschap.

Een kinderwens heb ik nooit gehad, totdat ik een jarenlange relatie had waardoor ik ging twifelen. Het kerngezin, twee ouders en kinderen is nog steeds de sociale norm. Als vrouw kun je daardoor een bepaalde druk voelen om aan te “moeten” voldoen. Het droombeeld dat ik had: op de fiets met zo’n mollige peuter voorop, die honderduit babbelde. De discrepantie tussen verlangen en realiteit: eindeloze repeterende huishoudelijke perikelen, zorgtaken, het harde gekrijs, de neefase, slapeloze nachten, de persoonlijke vrijheid die verloren ging. Als ouders met donkere kringen onder hun ogen tegen me zeiden: “Maar je krijgt er zoveel voor terug”, dan wist ik genoeg.

Het moederschap leek me loodzwaar, want je moest een kind opvoeden. Het gezinsleven heb ik als verstikkend ervaren. Onbewuste patronen die werden generatie op generatie doorgegeven. Het korte lontje dat mijn vader had, herken ik bij mezelf. Eigenlijk lag daar mijn grootste angst, want hoe zou ik reageren op de emoties van een weerloos kind? Vanuit veiligheid en vertrouwen kon je een basis leggen. Maar hoe deed je dat als je aan den lijve had ervaren dat je eigen thuis een onveilige plek kon zijn?

GEK KEN WERK

Te veel vrouw

Door **Gerard Lohuis** Illustratie **Rita Dalal**

De huisarts heeft Ilona verwezen. Depressie die behandeling vereist. Als ze bij binnenkomst een hand geeft, schiet me een fragment uit een cabaretvoorstelling te binnen. De voorstelling gaat over het verschil tussen de seksen. De cabaretier stelt het publiek de vraag hoe mannen en vrouwen reageren op de volgende situatie. “Een Nederlands echtpaar komt met caravan aan op een camping in Frankrijk. Daar staat een ander Nederlands echtpaar dat ziet dat de binnenkomers Nederlanders zijn. De mannen gaan naar elkaar toe en de vrouwen raken met elkaar in gesprek. Hoe denkt u dat ze op hun eigen manier met elkaar aan de praat raken?” De mannen praten de over pk’s onder de motorkap en de snelheid waarmee ze onderweg hebben gereden. De vrouwen informeren naar elkaars gemoedstoestand en of de dame, die zojuist aankomt, erg moe is van de reis. Beiden voeren een geamuseerd gesprek.

Ilona verontschuldigt zich dat ze iets te laat is en dat ze het vervelend vindt dat ze me heeft laten wachten. Ook nadat ik haar gerustgesteld heb, komt ze er nog even op terug en bevestigt ze dat ze de volgende keer toch echt op tijd zal zijn want ze begrijpt dat ik een drukke agenda heb. Hierop vertelt ze de reden van haar komst. Ze vertelt dat ze zich somber voelt en dat het te maken heeft met het feit dat ze zich de laatste tijd eenzaam voelt. Ze begrijpt niet waar het gevoel vandaan komt want er is niets gebeurd waardoor ze een reden heeft om zich zo te voelen. Ze heeft er met vriendinnen over gesproken die haar allerlei goed bedoelde adviezen hebben gegeven die niet geholpen hebben. Van meer bewegen, tot gezonde voeding en van manieren om

beter te kunnen slapen tot mindfulness oefeningen. Als ze vertelt hoe ze is opgegroeid, blijkt dat ze uit een “warm nest” komt en dat het haar in het verleden aan niets ontbroken heeft.

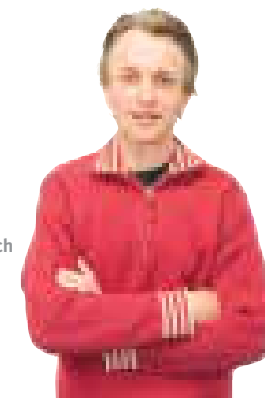
Wanneer ze over haar werk vertelt, wordt het me duidelijk dat ze veel interesse in anderen heeft. De relatie met haar man loopt al een tijdje stroef en dat wijt ze aan haar depressie. Ze zijn zeven jaar getrouwd en hij wil geen kinderen. Haar man blijkt een slechte luisteraar te zijn en heeft op z’n zachtst gezegd nogal autoritaire trekjes. Ilona vertelt dat ze wel begrijpt waarom hij zo is want haar man heeft geen gemakkelijke jeugd gehad. ‘Nare vader, u weet wel.’

En weer dringt de cabaretier zich aan me op. “Behalve dat vrouwen op elkaar afstemmen, doen ze ook veel meer hun best om de ander te begrijpen. Mannen denken meer in *“wie er het verste kan plassen”*.”

Wanneer ik Ilona vraag of ze wel voldoende stilstaat bij haar eigen behoeftes en waarom haar man niet beter z’n best doet om daaraan tegemoet te komen, komen de tranen tevoorschijn. ‘Hoe bedoel je dat. Hij doet toch op zijn manier zijn best?’

Het wordt tijd dat Ilona iets meer mannelijkheid in zichzelf gaat vinden. Ze heeft iets te veel invoelend vermogen ontwikkeld.

Gerard Lohuis is sociaal-psychiatrisch verpleegkundige bij BuurtzorgT

Kansrijk Groningen

PROJECT VAN HOOP EN DROMEN

Door **Arnold de Meijer** Fotografie **Judith Lechner**

‘Het heeft Zijne Majesteit de Koning behaagd.’ Zo begint meestal de toespraak als iemand een koninklijke onderscheiding krijgt. Onlangs viel deze eer te beurt aan Marloes de Bie (67) voor haar armoedebestrijdingsmissie met Kansrijk Groningen. Tijdens de viering van het eerste lustrum van Kansrijk Groningen is zij benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Marloes komt uit een Brabants arbeidersgezin. ‘Er was weinig geld, maar mijn ouders maakten mogelijk wat maar kon. Ik was slim en volgde het gymnasium. Tussen zonen en dochters van artsen, advocaten, ondernemers en notarissen was ik een buitenbeentje. Ik hoorde er niet bij. Mijn moeder was coupeuse, dus die keek in de winkels wat in de mode was en maakte die na van een stofje van de markt. We zagen er altijd tiptop uit.’

Oordeel

‘Ik werd beoordeeld en vooral veroordeeld op mijn afkomst en niet op mijn capaciteiten. Dat druiste enorm in tegen mijn rechtvaardigheidsgevoel. Als eerste van de familie ging ik studeren. In Groningen haalde ik masters voor Nederlands en Toegepaste Taalwetenschap. Alles liep fantastisch. Goede banen, man en kinderen. Maar ook ik had niet altijd de wind in de zeilen en kwam in armoede terecht.’ Het contrast kon niet groter zijn en ook armoede ging haar interesseren. ‘Wat voor verhalen hebben andere mensen die in armoede leven? Wie waren zij ooit? Hoe houden zij zich staande? Maar ook: welke kracht komt naar boven en hoe kunnen we die gebruiken?’ Daar heeft Marloes haar werk van gemaakt.

Regie

‘Ineens ben je geen persoon, geen individu meer, maar word je onderdeel van een systeem, een geheel van wetten en regels. Je verliest de grip op je eigen situatie. Je hebt het erg druk met het overleven, zodat je aan leven niet meer toekomt. Na een aantal jaren dacht ik dat het nooit meer goed zou komen. Uiteindelijk moet je jezelf oppeppen, zo van hoe kom ik hieruit? Je moet zelf weer de regie in handen nemen.’

Maatwerk

‘Dat is ook het uitgangspunt van Kansrijk Groningen’, vervolgt Marloes haar verhaal. ‘Het gaat erom dat je begeleiding op maat levert met een professionele ervaringsdeskundige. Communicatie is dan een stuk gemakkelijker. Bij Kansrijk Groningen kijken we naar de kracht van mensen. Niet vanuit “kijk dit hebben we”, maar vanuit “wat wil jij en wat heb je daarvoor nodig”. De essentie

van Kansrijk Groningen is een buddy die naast je staat en die centrale vraag aan de deelnemer. Dat is helpen vanuit het hart en niet vanuit stereotypering. Twee dingen zijn daarbij essentieel: Je zelfbeeld en de regie over je eigen leven. Kijk, als je in armoede zit, ben je aan het overleven. Voor leven is geen ruimte meer. Kansrijk Groningen laat mensen hun kracht weer terugvinden. En helpt om weer perspectief te laten ontstaan. Wat een boost voor je zelfvertrouwen en welk een ander voorbeeld voor je kinderen is dat. Daarmee voorkom je dus ook de intergenerationele armoede. Eigenlijk is Kansrijk Groningen een project van hoop en dromen.’

Helpen vanuit het hart en niet vanuit stereotypering

Ridder in de Orde van Oranje-Nassau

Bij de uitreiking van de onderscheiding zei wethouder Armoede, Inkomen & Schulden en locoburgemeester Eelco Eikenaar het als volgt: *“Marloes, je bent een vrouw met een missie. Je hebt zelf armoede gekend. Het heeft je leven getekend, en het drijft je om mensen die hetzelfde meemaken te helpen. En iedereen die met je werkt, beschrijft in warme woorden hoe je daar telkens in slaagt. Met inlevingsvermogen. Ze noemen je oprecht, lief, attent. En dat is ook precies hoe ik je ken. En wat ik zo in je waardeer. Zo betrokken dat je misschien weleens te weinig aan jezelf denkt. Altijd aan. Meelevend met een groot hart. En ook: dat je dit werk met humor doet”.*

‘Het voelt wel als een grote erkenning, ook van de buddy’s en daar ben ik best trots op.’

Kansrijk Groningen

De aanpak met behulp van Kansrijk Groningen is succesvol. Deelnemers krijgen weer de regie over hun eigen leven door uit hun isolement te komen via vrijwilligerswerk, het oppakken van opleidingen en door stappen te zetten richting (betaald) werk. Ze komen vaak ook definitief uit de bijstand. Kansrijk Groningen is inmiddels onderdeel van het Uitvoeringsprogramma Brede Aanpak van Armoede en Schulden in de gemeente Groningen en onder de noemer Kansen voor Kinderen wordt haar aanpak in de praktijk gebracht in andere gemeenten in de provincie Groningen. Meerdere gemeenten in Nederland willen nu armoede bestrijden op basis van Kansrijk Groningen. ♦ >>>

Kansrijk Groningen

Armoede wordt in de hedendaagse samenleving een steeds groter probleem. In Groningen groeit een van de vijf kinderen op in armoede. In Groningen gaan we deze armoede te lijf. We werken samen met deelnemers aan een betere toekomst. Zij en hun buddy's zijn de spil. Samen pakken zij de problemen aan die de meeste stress veroorzaken. Dat gaat niet altijd om geldproblemen. Er wordt gekeken naar wat je écht wilt. Hoe wil jij je leven veranderen? Mogelijkheden genoeg: meer contacten, blijere kinderen, een (beter) huis, vrijwilligerswerk, een opleiding, betaald werk. Dat gaan we regelen. Er werken veel partijen enthousiast met ons samen. Kansrijk Groningen werkt intussen in vier gebieden: Oost, West, Oosterpark en Zuid.

Missie

De missie van Kansrijk Groningen is: Mensen de regie over hun eigen leven teruggeven. Dit doen ze vanuit de visie: *Van moet naar moed*. Mensen worden geholpen, maar deelnemers worden ook gestimuleerd om het zelf (weer) te kunnen. De vragen 'Wat wil jij?' en 'Hoe komen we daar?' staan altijd centraal. Maatwerk is de sleutel voor het succes. Wanneer nodig wordt er intensief samengewerkt met het Doorbraaknetwerk Groningen.

Stappenplan

Het succes van Kansrijk Groningen zit vooral in de een-op-een gerichte aanpak. Allereerst wordt er aandacht besteed aan het terugdringen van stress op vijf leefgebieden: wonen, gezondheid, geldzaken, opvoeden, werk en opleiding. Vanuit de vraag WAT WIL IK? Stelt de deelnemer eigen doelen. Dit leidt tot maatwerk en eigen regie. De uitkomsten zijn verbluffend. Naast een beter zelfbeeld, komen mensen uit de bijstand, gaan participeren of volgen een opleiding of gaan aan het werk.

De aanpak in het kort. Buddy's geven ondersteuning aan deelnemers, zo intensief en zo lang als nodig is. De buddy's leveren maatwerk, afgestemd op de wensen van de deelnemer. Buddy's werken nauw samen met WIJ-teams, Inkomensdienstverlening, Werk en Participatie en GKB, als het gaat om dingen anders te doen. Daarnaast werken de buddy's ook met allerlei partijen in de wijken zoals scholen, kinderopvang, maatschappelijke organisaties en bewonersinitiatieven. Eigenlijk slaan zij een brug tussen het systeem en de mens. En het resultaat mag er zijn. Mensen raken uit de bijstand, volgen een opleiding en vinden werk of participeren in de maatschappij, realiseren hun hoop op een betere toekomst.

WERK IN UITVOERING

Inzetten op verbinding Wijkagent Eva Dijkman

Door **Wietske Aupers**
Fotografie **Bachir Benchagra**

'Het allermooiste aan dit werk is de verbinding tussen de wijk en de politie. Dat mensen weten wie ik ben en dat ze me weten te vinden.' Eva Dijkman zit negentien jaar bij de politie en is zes jaar wijkagent. 'Mijn dag begint met mail lezen, terugbelverzoeken beantwoorden, dagrapport lezen, daarin staan de meldingen uit mijn wijk. Daarna wil ik het liefst zo snel mogelijk de buurt in. Soms ga ik naar aanleiding van een melding ergens langs en soms is het gewoon preventief: aanwezig en zichtbaar zijn zodat mensen me kunnen aanspreken.'

Tot voor kort werkte Eva in de Oosterparkwijk en is ze net begonnen aan een nieuwe uitdaging: Paddepoel. In de Oosterparkwijk ging ze soms gewoon een broodje eten met mensen uit de wijk, dat schiep een band. Ze weet nog niet of ze die aanpak ook in Paddepoel gaat toepassen. 'Het is een andere wijk, de Oosterparkwijk is wat meer dorps, Paddepoel is, denk ik, wat individueler. Ik ga in elk geval weer inzetten op verbinding.'

In de Oosterparkwijk zit ook Het Twaalfde Huis, dagbesteding voor verslaafden en dak- en thuislozen. 'Ik ging daar regelmatig langs, maakte een praatje, keek of mensen in beeld waren bij de hulpverlening. Ook bij de winternoodopvang, een boot in het Eemskanaal, kwam ik af en toe een kijkje nemen. Al is iemand dakloos, hij of zij is toch een inwoner van mijn wijk. Nadeel van dit werk is dat je best veel ellende ziet: ernstige ongelukken of huiselijk geweld. Belangrijkste om daar mee om te gaan, is veel praten. Ik kan het thuis kwijt bij mijn partner en onder collega's bespreken we op het bureau veel met elkaar.' Ze won vorig jaar de regionale Vrouw in de Media Award. 'Zo'n onderscheiding vind ik niet belangrijk, maar ik was ontroerd dat zoveel mensen uit de wijk op me gestemd hebben.' Ze voelt zich als vrouw thuis bij de politie. 'Ik ben 100 procent gelukkig met mijn collega's en de mooiste combi in een politieauto, is, vind ik, een man en een vrouw.'

DE OMBUDSMAN:

TUSSEN BURGER EN BELEID

Door **Robby Bakker** Fotografie **Bachir Benchagra**

Anja Janssen (61) studeerde op haar achttiende Nederlandse Taal- en Letterkunde in Groningen. Vervolgens is zij in Groningen blijven wonen en werken. Sinds een jaar is zij de ombudsman van de gemeente Groningen.

‘Ik heb lang in het hoger onderwijs gewerkt’, vertelt Anja. ‘Dat was dynamisch en inspirerend. Daarna heb ik verschillende functies bekleed in gemeenteland, voornamelijk in het sociaal domein: onderwijs, werk en inkomen. Ik ben zowel als zzp’er, als in loondienst aan verschillende organisaties gekoppeld geweest. Dat heeft ervoor gezorgd dat ik brede verbanden kan zien, wat goed van pas komt in mijn huidige functie als ombudsman. Ik kan vrij snel communicatie doorgronden of een gesprek duiden. Het is belangrijk dat inwoners en overheid zich met elkaar verbonden voelen. Dat men begrijpt welke beslissingen er worden gemaakt, wat de gevolgen zijn en dat je kenbaar kunt maken als je het er niet mee eens bent.’

Onpartijdig

‘Ik ben de ombudsman van alles wat met de gemeente Groningen, WJ Groningen en het Noordelijk Belastingkantoor te maken heeft. De ombudsman is aangesteld door de gemeenteraad als een onafhankelijk en onpartijdig instituut. Dus ik ben zelf niet van de gemeente’, benadrukt Anja. ‘Ook werk ik niet alleen. Ik ben dan wellicht het gezicht naar buiten, maar binnen het bureau werkt een heel team gezamenlijk met inwoner en organisatie om tot oplossingen te komen.’

Hoor en wederhoor

Het komt regelmatig voor dat er tussen een inwoner en een organisatie, bijvoorbeeld het WJ-team of Het Noordelijk Belastingkantoor, iets misgaat. ‘De inwoner dient dan een klacht in bij de desbetreffende partij en over het algemeen wordt dat netjes afgehandeld. Als dat niet het geval is, kunnen ze bij mij aankloppen. Soms duurt het bijvoorbeeld te lang of mensen begrijpen de uitkomst niet. Vaak moet ik dan onderzoek doen. Hoor en wederhoor: wat zegt de inwoner, wat zegt de organisatie? Daarna factchecken en documenten bestuderen. Aan het einde van zo’n onderzoek wordt er een conclusie getrokken. Is er behoorlijk of niet behoorlijk gehandeld? Wanneer er niet behoorlijk is gehandeld, biedt de gemeente soms excuses aan en verandert er daadwerkelijk iets. Wat ik hoop is dat het niet alleen voor die persoon verandert, maar dat het in de toekomst niet opnieuw gebeurt, dat er een lerend vermogen in de organisatie zit.’

Afhankelijkheidsrelatie

‘Mensen van de professionele kant moeten zich realiseren dat er een afhankelijkheidsrelatie is’, legt Anja uit. ‘Een eenzijdige afhankelijkheidsrelatie, welteverstaan. Een inwoner is immers afhankelijk van de beslissing van een organisatie. Nu weet ik dat ambtenaren vaak aan handen en voeten gebonden zijn, beleidsregels moeten volgen en

beperkte tijd en budget hebben. Dus eigenlijk is mijn pleidooi voor het systeem dat daarachter schuilgaat. Zorg dat je je beste mensen aan de voorkant hebt zitten, niet de stoplappen. Ik heb geen begrip voor slechte bejegening of niet tijdig communiceren. Als je bijvoorbeeld tegen iemand zegt: “Volgende week hoort u van mij”, dan moet je je realiseren dat degene die het betreft, van maandagochtend tot vrijdagavond met de telefoon in de hand zit. Als je dan niets hoort, is dat onfatsoenlijk. Leef je in! Daar zijn wij scherp op. Laat iets van je horen, ook al heb je niks nieuws te vertellen. Zo weet iemand dat ze niet vergeten zijn. Communicatie is de sleutel. Dat is toch wel mijn belangrijkste missie, dat iedereen elkaar begrijpt.’

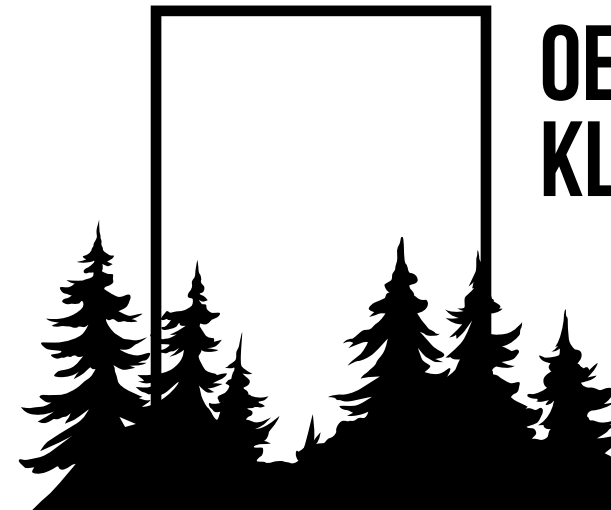
... mijn belangrijkste missie, dat iedereen elkaar begrijpt

Luister naar de inwoners

‘Het is cruciaal dat de gemeente luistert naar de inwoner. Luistert met de vraag in gedachten: wat zou ikzelf, een familielid of een dierbare willen in een vergelijkbare situatie? Je wilt weten wat je kunt verwachten, welke mogelijkheden er zijn, waar grenzen liggen. Je wilt niet van het kastje naar de muur gestuurd worden.’ Anja vertelt dat na een korte tussenkomst van de ombudsman de organisatie in de regel snel handelt om de kwestie op te lossen. ‘Toch zou het niet nodig moeten zijn dat interventie van de ombudsman nodig is om de boel los te wrikken.’

Een kop ombudskoffie

Actief contact maken met inwoners vindt Anja een belangrijk onderdeel van haar functie. Ze wil weten wat er speelt en leeft. ‘Ik wil zichtbaar zijn en niet alleen wachten tot mensen bij mij komen. Wat zijn onderwerpen die inwoners bezighouden? Hoe kijken zij aan tegen de gemeente, tegen Wij Groningen of het Noordelijk Belastingkantoor? Weten zij waar de ombudsman voor staat? Maar ook een luisterend oor bieden vind ik belangrijk, mensen individueel verder helpen. Daarom ontmoet ik graag inwoners buiten het kantoor voor een kop ombudskoffie. Soms loop ik zelf ergens naar binnen, maar ik laat me ook graag uitnodigen. Bijvoorbeeld in een buurthuis, een vergadering of een club. Schroom niet om mij te benaderen als je denkt dat het zinvol is wanneer ik ergens langskom. Ik wil dat mensen vertrouwen in ons hebben’, besluit Anja met een glimlach. ♦

OET KLOOSTERHOLT

Door **Dick Bijmolt**

DAMES

In de stad staat een fiets tegen de muur geparkeerd, behangen met plastic tasjes. ‘Van een dakloze’, zeg ik tegen mijn metgezel. Dan zie ik hem, met een wilde bos haar, een kleine smoezelige man. ‘Een sigaret?’, vraagt hij kijkend naar mij. Mijn maat wil doorlopen, maar vooruit een sigaretje moet kunnen. Wel gek, de vorige keer in de stad had ik dat ook al met iemand. Onder het rollen van het shagje vertelt hij zijn verdrietig verhaal. Hij had met een vrouw die hij kende op een bank gezeten. Zonder dat hij het merkte had ze hem drie pakjes shag ontnomen. ‘Drie pakjes meneer. Die vrouw is zo gemeen, die heeft nog in de borst van haar moeder gebeten!’ Hoe het kan dat iemand je zo kan bestellen zonder dat je dat merkt vraag ik maar niet. Misschien heb ik ook te veel fantasie.

Terugkijkend kan ik zeggen dat ik redelijk wat vrouwen heb gekend. Gelukkig is niet elke vrouw gemeen, bij lange na niet. De meesten zijn eerlijk. Sommigen zijn wat vreemd. Zo had ik een tijdje een dame uit Rusland, kan ook Oekraïne geweest zijn. Zij verbrandde na de stoelgang een papiertje boven de toiletpot. Dat zou de geur van de uitscheidingen verwijderen zei ze. Ik ben daar nooit mee begonnen.

In mijn werk waren er voornamelijk vrouwelijke werkers. Ze waren over het algemeen stipt, verzorgend ook. Dat had wel als nadeel dat het werken met de handen op de rug minder goed ging, begeleiden, de ander zelf de dingen laten doen. Dingen als wassen en schoonmaken gaat dan niet altijd volgens de norm en je moet dan toch niet over gaan nemen. Nog een aspect is dat je als vrouw vaak perfectionistisch bent. In teams gaat niet alles volgens plan, afspraken worden ook wel geschonden en dat wordt dan in je hoofd een probleem. Of je vindt dat jezelf tekortschiet, wat ook zo kan zijn omdat de caseload te hoog is. Ziekteverzuim door een burn-out ligt dan op de loer. De meeste van dit soort klachten kwam uit de vrouwelijke hoek. Mannen relativeren meer.

Ten slotte had ik een dame die zich wel een keer of vijf in het jaar ziek meldde. In een gesprek hierover zie ik haar twinkende oogjes hiervan te balen en dat ik wilde dat dit zou stoppen. Eigenlijk kon deze actie van mij niet, maar gek genoeg verminderde het aantal meldingen daarna drastisch. En onze werkrelatie bleef prima!

Compassie

Door **Gerlinde Spaan**

Ze hangen aan je lippen. Een oorverdovende stilte in de nazit van een sportkantine. Na alle branie over passeer acties en tactieken volgt nu een levensles.

Je begint te vertellen. Je was pas vijftien jaar, een kind nog dat opgroeide in een door oorlog verwoest land. Een oorlog dat over de hoofden van de bevolking werd uitgevochten. De donkere schuilkelders, de oorverdovende knallen van artillerie en afweergeschut. Het huilen van sirenes. Om aan deze uitzichtloze situatie te ontsnappen besloten je ouders te vluchten. De geboortegrond waarop generaties van jouw familie wortelden werd verlaten. Wij kunnen ons er niets bij voorstellen hoe dat moet hebben gevoeld.

Je herinnert je de overtocht nog goed. Het klotzen van de golven tegen de rubberboot. De boot was

mr. Gerlinde Spaan is straf- en jeugdrechtsadvocate bij Spaan Advocatuur te Groningen.

niet zeewaardig. De zee was wild. Mensen werden misselijk en gaven over. De motor viel uit en dagenlang dreef de boot op de zee rond. Er was geen water en geen proviand aan boord. Gelukkig werd de boot opgemerkt door een hulporganisatie. Zij bracht de overlevenden, waaronder jij, naar een haven van een Zuid-Europees land. Samen met een leeftijdgenoot kwam je in Nederland terecht. Vanwege de oorlog in jouw land kreeg je een verblijfsvergunning voor bepaalde tijd. Omdat je minderjarig was werd er een voogdijinstelling benoemd.

Het waren moeilijke tijden voor jou. Je was de taal niet machtig en voelde je verloren zonder je familie. Je zat in de overlevingsmodus, snakte naar rust en stabiliteit. De overgang van een oorlogsgebied naar een westerse maatschappij was enorm. Maar je was vastbesloten je op je toekomst te richten. Je ging naar de internationale schakelklas en leerde in recordtempo Nederlands. Je schreef je in voor een opleiding en werd lid van een sportvereniging.

Toch ging het even mis. Je was op een middag de stad ingegaan met een jongen die je kende van de opleiding. Je kende hem eigenlijk niet goed genoeg. Terwijl jij stond te kijken naar sportschoenen, vertrok de jongen met kleding in een paskamer. Je schrok toen hij plotseling langs jou liep en zei dat jullie moesten gaan.

Nietsvermoedend liep je met hem de winkel uit. Binnen een paar minuten was er beveiliging om jullie heen. Jullie werden meegenomen naar de kantoorruimte van de winkel. En tot je grote schrik, werd de politie gebeld. Voor het verkrijgen van een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd mag je namelijk geen strafblad hebben.

Het liep gelukkig goed af. Al tijdens het verhoor vroeg jouw advocaat om de beelden. Die kwamen er vrij vlot. Deze toonden aan dat je er niets mee te maken had. Je was ten onrechte als verdachte aangemerkt. Er volgde een sepot.

Je teamgenoten stonden om je heen. Ze hadden ademloos naar je geluisterd. Ze keken en luisterden met hun hart en omhelsden je. Hoe anders kan het soms zijn. Jij hebt het door ervaring ondervonden. Een aanraking, een luisterend oor, een woord van steun. De warmte van deze sportvereniging.

Mededogen is de basis van al het menselijke gedrag - Confucius

Autowasstraat

Een van de mooiste dingen in het leven is de autowasstraat. Voor de broodnodige ontspanning en sensatie kun je natuurlijk ook naar de Efteling rijden, maar een kwartiertje bivakkeren in de plaatselijke orkaan van de autowasstraat is veel leuker.

Ik ga tegenwoordig ook vaker, omdat ik mede-eigenaar ben van een auto en dus een onderhoudsplicht heb. Eerder was ik voor een kwart eigenaar van een Toyota Yaris, nu voor de helft van een Fiat 500. Een kleine auto dus, die daarom vaak gewassen moet worden. Volgens de Klantenbond zijn kleine auto's eerder vies, wat niet goed is voor de beschermende lak. Wanneer de aanslag te lang blijft liggen, veranderen ze in rijdende vuilniszakken.

Mijn vriendin is niet van de autowasstraat. Zij gaat liever met een emmer en spons aan het werk, vanwege het milieu. Ik ben ook voor het milieu, vooral als het om onze auto gaat. Het is namelijk helemaal niet goed om kleine auto's met een emmertje water en een spons te wassen, omdat kleinere auto's relatief veel water nodig hebben voor de schoonmaakbeurt. Een spons laat ook microstukjes kunststof achter in de natuur en het vieze waswater verdwijnt zomaar in de toch al kwetsbare bodem. De Klantenbond vindt dat allemaal ook.

Logisch dus dat ik mijn vriendin op haar verjaardag een strippenkaart gaf voor de autowasstraat, in plaats van een spannend boek of een lekker geurtje. Mijn vriendin vond het niet een leuk cadeau, maar de strippenkaart kon niet worden geruild. Van haar kreeg ik op mijn verjaardag een emmer, die ik meteen heb afgeleverd bij de kringloopwinkel.

Met haar strippenkaart reed ik ongeveer elke zaterdag naar de autowasstraat. De spanning van de banden op de rails rijden en de grote borstel die als een geestverschijning over je heen aait is bijna ondraaglijk. Soms heb ik de aandrang om na de beurt meteen weer aan te sluiten in de rij, maar dat mag niet van de autowasstraateigenaar.

Toen de strippenkaart op was, vroeg ik aan wachtende automobilisten of ik mee mocht. Op een zaterdag stopte er een hagelwitte Fiat 500 voor de poort. Alarmfase 1 natuurlijk. Ik rende meteen de wasstraat in, waar ik werd ingezeept, natgespoten, droog gewaaid en voorzien werd van een laag was. Ik mocht dat nooit meer doen van mijn vriendin, omdat er geen pitamientjes in de autowasstraat zitten. Stom hè? Ik vind het gewoon lekker.

JAAP KROL

KOKEN MET EEN MISSIE

Bruine bonen van vrouw Klompstra

Door Lydia Tuijnman

Van een vriend kreeg ik een kookboek te leen. De Perzische keuken. Toen ik het doorbladerde zag ik veel gerechten met kurkuma, met yoghurt, met dadels en met kip, en zelfs gerechten met alle vier die ingrediënten. Geen voor de hand liggende formules, maar dat kan culinair juist heel goed uitvallen. Wereldwijd zijn er veel voorbeelden van. *Fragole all'Aceto Balsamico*: aardbeien met balsamicoazijn, *Pregnancy Craving Sandwich*: boterham met pindakaas en augurk, *Aubergine Rôtie au Glaçage de Chocolat*: geroosterde aubergine met chocoladeglazuur.

Het lekkerste “weird combo” gerecht dat ik ooit at was in mijn jeugd, in de keuken van boerin Klompstra. Bruine bonen met stroop, haar variant van het noordelijke streekgerecht *Luuwievenkost*.

Neem 500 gram bonen uit blik, spoel ze af, verwarm ze in een klein beetje water. Verhit een mooie klont roomboter in een koekenpan. Bak daarin 200 gram spekblokjes uit tot ze knapperig zijn. Voeg 2 gesnipperde uien toe en bak ze glazig in het spekvet. Meng de warme bonen met het gebakken spek en de uien. Voeg naar smaak peper en zout toe. De strooppot komt op tafel, ieder kan naar believen de lepel erdoor halen en dan al draaiend met de stroopdraad mooie dingen schrijven op de bonen in het bord. Nog leuker? Piccalilly, sambal en ingelegde komkommerschijven erbij. Vrouw Klompstra had dat allemaal niet. Wel had ze: frisrode wangen, een gebloemd schort, opgestroopte mouwen met daaruit stevige roze boenwasarmen. En bovenal: een stralende lach, die ik tot op de dag van vandaag niet vergeten ben. Evenmin als haar bruine bonen met stroop.

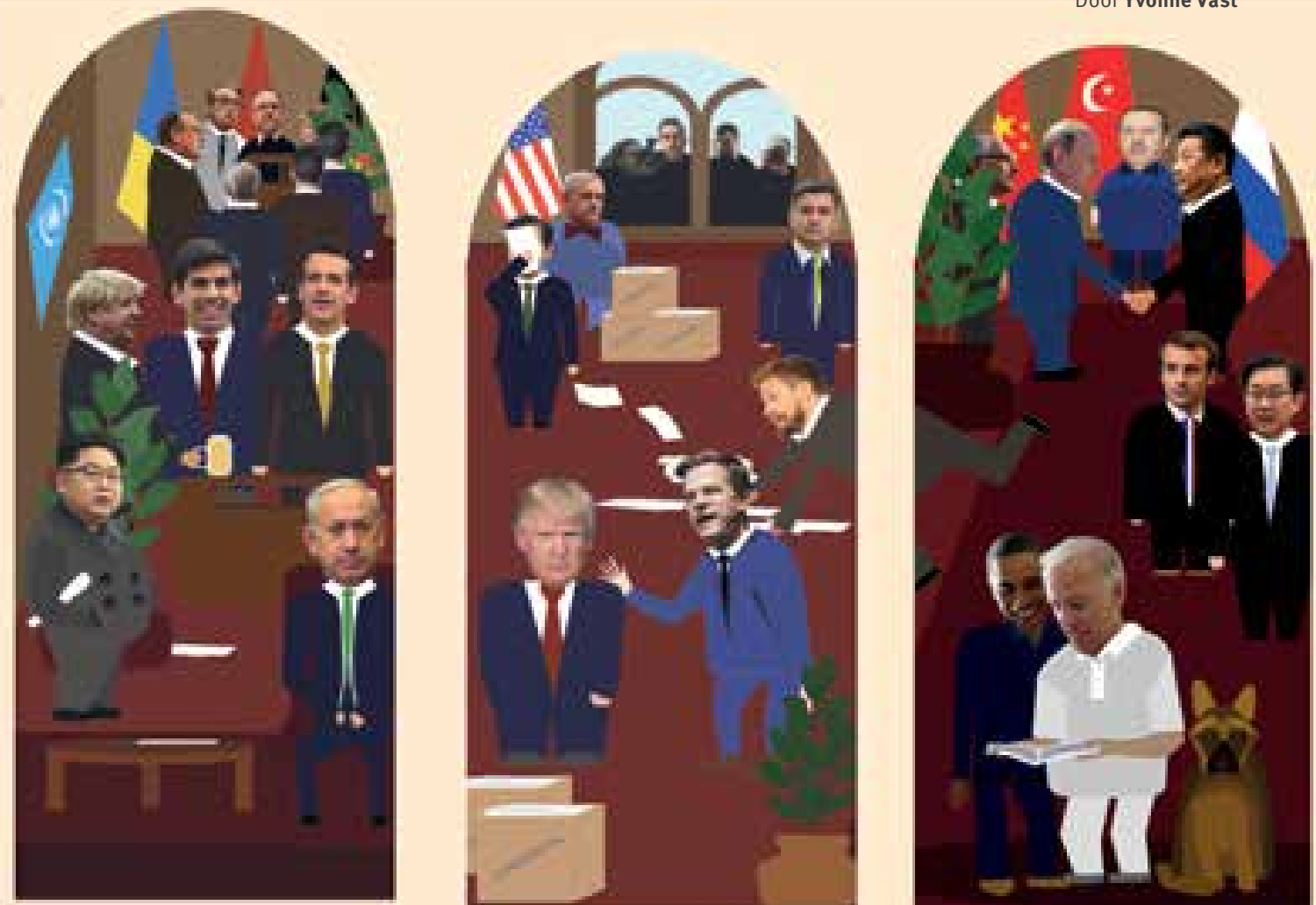
Door Robby Bakker

Hersenkraker "Zoekplaatje"

Zoek de voormalig politica

Door Yvonne Vast

In memoriam Chris Zijl

Door Edwin Spoelstra

Op 7 augustus 2002 meldde Chris Zijl zich bij het Leger des Heils. Het ging niet meer en Chris zocht hulp bij het distributiecentrum van het Twaalfde Huis, onderdeel van WerkPro. Met De Riepe in de hand ging het beter en standplaats einde Herestraat van Groningen werd zijn vaste verkoopstekkie. Een nieuw jaar met De Riepe is het niet geworden en we hebben hem niet meer gezien voor de eerste editie dit jaar. Chris is 29 december 2024 op 48-jarige leeftijd overleden.

We gaan je missen Chris! Postuum willen we je nog vertellen dat heel veel Groningers je ook missen. Tony sprak mooie woorden over je terwijl je een jongen was van weinig woorden. Woorden worden verhalen en verhalen worden artikelen die je

onsterfelijk laten voortleven in De Riepe. Je weet als geen ander de verhalen van de straat, een straatkanjer ben je. In jouw verslag bij het distributiecentrum lezen we dat je in 2010 - een dag voor je verjaardag - een woning hebt gevonden. Een eigen woning was een groot succes, maar de verslaving bleef als een aap op je schouder zitten. Zo noemde Herman Brood zijn verslaving, maar jij had er waarschijnlijk een beter woord voor.

We kijken naar een lege plek bij de HEMA. Je bent nooit weggeweest en je leeft voort in zowel woord als beeld.

Het ga je goed daar, Chris, de redactie

KUNST OP STRAAT

Laddiesmit

Door Natalja Oosterbaan Fotografie Judith Lechner

Voor wie zin heeft om naar het echte hoge noorden af te reizen, heeft Delfzijl een exotische bestemming in de aanbieding. Het gehucht Ladysmith, vernoemd naar een Zuid-Afrikaanse stad in het Uthukela District van KwaZulu-Natal, ligt verscholen achter een dijk en struikgewas. Wat doet zo'n bijzondere dorpsnaam hier in Noord-Groningen?

Hiervoor moeten we terug naar het jaar 1899, toen de Tweede Boerenoorlog uitbrak tussen Transvaal en Oranje-Vrijstaat en het machtige Britse Rijk. Nu hoor ik sommigen van u denken, wat deden die Hollanders in Zuid-Afrika?

In 1652 had de Nederlander Jan van Riebeeck er namens de VOC al de eerste Europese handelspost gesticht. Kaap de Goede Hoop groeide uit tot de Kaapkolonie met zo'n 26.000 geëmigreerde Nederlanders. Deze Boeren hielden zich bezig met de landbouw en veeteelt en stichtten verscheidene Boerenrepublieken. Toen de Britten de heerschappij in de regio overnamen in 1814, ontstonden er oorlogen.

Republiek Natalia werd al snel door de Britten geannexeerd, waarna ze er de stad *Ladysmith* vestigden, vernoemd naar de Spaanse vrouw van majoor Harry Smith. Tijdens de Eerste Boerenoorlog (1880-1881) verloren de Britten de strijd om Transvaal en Oranje-Vrijstaat, die de aandacht en trots wekte van Nederlanders thuis. De pers schreef lovend over broeders, stamverwanten en 'de ontwaakte Nederlandsche leeuw', en er kwamen standbeelden en plaatsnamen van

Boerengeneraals. Tijdens de Tweede Boerenoorlog (1899-1902) stuurde het Britse Rijk enorme aantallen soldaten om nieuw gezichtsverlies te voorkomen.

In Delfzijl leefde aannemer Janske Bruggemann erg mee met de Boeren in Zuid-Afrika. Hij vloekte in publiek op Chamberlain en bouwde in 1900 iets ten noorden van de stad, nabij de dijk, een buurtschapje met zeven huizen die hij de naam Ladysmith gaf, ter ere van de toenmalige Boerenbezetting van Ladysmith in Zuid-Afrika. In de volksmond werd dit al snel "Laddiesmit".

Uiteindelijk liep het voor de Boeren niet goed af. Tienduizenden werden vermoord en veel van hun vrouwen en kinderen overleden in concentratiekampen. De laatste Boeren, de Bittereinders, gaven zich over in 1902. En ook "Laddiesmit" hield geen stand. Tussen 1966 en 1974 moesten de kleigravershuisjes plaatsmaken voor de Hogelandsterweg en de versteviging van de zeedijk.

Vandaag de dag rest er van ons noordelijke Ladysmith enkel nog een kunstwerk dat Peter van Haagen in 1976 realiseerde. Hij metselde bakstenen muurtjes in de natuur, die de fundaties van de kleigravershuisjes symboliseren. De tand des tijds heeft een toepasselijk verweerd effect gegeven aan het werk, dat de herinnering aan Janske Bruggemann en zijn Ladysmith desalniettemin in leven houdt.

HOROSCOOP

Illustratie **Chanon Wongphim**

Steenbok **22 december - 20 januari**
De toekomst is wellicht onzeker en het verleden is reeds gepasseerd, wat je in je handen houdt is het heden. Dompel jezelf onder in de schoonheid ervan en vertrouw erop dat alleen vreugde je kan raken en dat de kosmos jouw beste belangen voor ogen heeft.

Waterman **21 januari - 19 februari**
Jouw gevoeligheid is een zegen die je opmerkzaam, empathisch en visionair maakt. Schrijf je doelen voor de komende week op en baan je een weg naar welvaart en overvloed. Het gunstige is, is dat je gewapend bent met lessen en ervaringen uit het verleden.

Ram **21 maart - 20 april**
Gebruik je vooruitziende blik om de naderende veranderingen te doorzien en deze op nuttige wijze in te zetten. Jouw aspiraties en visies hebben het potentieel om te groeien als je ze koestert. Vasthouden aan materiële uitkomsten weerhoud je er alleen maar van om je creativiteit te benutten.

Stier **21 april - 20 mei**
Ontspan je zintuigen. Durf actie te ondernemen in nieuwe richtingen. De liefde waar je naar hunkert sluimert in de diepten van je hart. Stel jezelf open om meer ervan met anderen te delen. Zelftwijfel zal verdwijnen wanneer je buiten de gebaande paden van je comfortzone treedt.

Tweelingen **21 mei - 21 juni**
Als je besluit om rustiger te leven en met de stroom mee te zwemmen, krijg je de kans om alles wat disfunctioneel aanvoelt in je leven te onderzoeken. Geef het universum toestemming om je leven te dirigeren met het volste vertrouwen dat al je behoeften, wensen en aspiraties zullen bloeien.

Kreeft **22 juni - 22 juli**
Focus op de liefde die je omringt. Kies er bewust voor om jouw heling te vinden in de rustgevende aanwezigheid van degenen die ertoe doen. Dit schenkt je een gevoel van vrijheid. Onthoud dat je altijd beschermd zult worden, wat er ook gebeurt.

Vissen

20 februari - 20 maart

Negeer de innerlijke stem die je tegenhoudt. Wees bereid om de stappen te zetten die je zullen wegvoeren van daar waar je je gevangen voelt. De melancholie die je ervaart heeft een uitweg nodig, voorgoed. Er is geen betere tijd om hiermee te beginnen dan vandaag.

Leeuw **23 juli - 23 september**
In de kern winnen dingen aan momentum, of het nu gaat om je liefdesleven, je doelen of kwesties over geld of carrière. Een evenwichtige benadering toepassen is het beste wat je voor jezelf kunt doen. Laat intuïtie aan logica voorafgaan en laat jouw ontvankelijkheid groter zijn dan gedwongen actie.

Maagd **24 augustus - 22 september**
Laat jouw zuivere intenties je vooruit leiden, want je bent voorbestemd om exponentieel te groeien. Deze plotselinge toename van overvloed komt als resultaat van alle liefde die je onbaatzuchtig de wereld in hebt gestuurd. Het is tijd om de realiteit naar believen vorm te geven.

Weegschaal **23 september - 23 oktober**
Je doorboort illusionaire structuren en stijgt boven dualiteit uit om de kern van de situatie te doorzien. Terwijl je een nieuwe wereld om je heen construeert, laat je je verleden en de toekomst samenvallen met jouw beslissingen en acties. Vertrouw op je eigen bekwaamheid, Weegschaal.

Schorpioen **24 oktober - 22 november**
Grenzen stellen is een lastige taak, maar om al jouw dromen waar te maken moet je je eigen prioriteiten vooropstellen. Laat de meningen van anderen je niet verwarren en luister niet naar hun beperkende overtuigingen. Stem af op je zintuigen en luister naar de fluisteringen van je intuïtie.

Boogschutter **23 november - 21 december**
Toewijding is het huidige thema in je leven. Hoe zachter je voor jezelf en voor anderen bent, hoe groter het vermogen om te handelen vanuit liefde. Neem alles in je op wat belangrijk voor je is en je zult precies weten wie en wat jouw onverdeelde aandacht verdient.

STRAATKLINKERS

De Danser

Sprekende Stenen is een literatuurproject van Leeuwarden UNESCO City of Literature. Aan diverse gebouwen in de binnenstad van Leeuwarden kun je verhalen over eenzaamheid beluisteren door de QR-code aan de zijkanten van de stenen te scannen.

Tekst **Raymond Muller** (vertaling **Elske Schotanus**)
Vormgeving steen **Ineke van der Blom**

Stel je voor je staat op het podium.
Je bent klaar en de handen van al die mensen gaan op elkaar.
Dat geluid, van een volle zaal handen op elkaar is niet gewoon handen op elkaar,
dat is een applaus, dat rolt,
dat omarmt,
dat alle hoeken van de zaal vult,
dat alles om je heen vult,
een applaus zoals de zee golf na golf op het strand brandt,
en dan sta je daar,
in je aftrainde halfblote lichaam van een danser en alle ogen zijn op jou, alle lampen zijn op jou, alle handen zijn op jou.
Laat het maar komen. Wees het strand dat de golf ontvangt.

En dan.

Zwart.

Nu.

In de stad.

Alleen de maan, de sterren, straatlantaarns.

Er bestaan zwarte gaten in het heelal die je niet weg kunt dansen.

En zeg maar hoe het loopt.
Zeg maar het zwart, zeg maar het gat.
Zeg maar het leven dat komt na dat.

Keuzes.
Je doet iets.
Je leeft.

»»

Je komt erachter dat tranen wangen slijten kunnen, wind kloven trekt in vel, hartenpijn het lichaam littekent.

En na een poosje weet je, ik ben alleen.

Maar het is niet de eenzaamheid. Het zijn de gevoelens, het zijn de emoties die eenzaamheid omcirkelen. Waar ga je naartoe met angst, waar leg je je tranen neer, bij wie kun je je hart op tafel neerkletsen en zeggen: kijk maar, daar ligt het. Bij wie kun je razen alsof je alleen in de auto zit. Wie kan het geen reet schelen dat je geen woord zegt, dat je alleen maar zó huilt dat je ogen er rood van worden, alsof er tien vuisten tegenaan klapten, dat je hyper-adem alle lucht uit de kamer zuigt. Bij wie kun je zoveel zijn, als je zelf denkt dat je niks meer waard bent.

Dus ik dans hier. In de nacht. In de stad. Als de ogen een stuwmeer worden, als hartenpijn bonkt, dan dans ik.

Mijn grootste publiek dat zijn de vossen, de egels, de

dromen die vanuit jullie ramen de straat op kruipen, de sterren met duizenden en duizenden aan de hemel geplakt, alleen de eerste rij zichtbaar omdat de schijnwerpers van de nacht, de straatlantaarns, het zicht verder de zaal in ontnemen.

En daar, de ademhaling van Martha Graham; In - lang. Uit - *contraction*. In - lang, uit - en voet naar links, arm gestrekt, draai om je as en *loose tension*, adem in - lang, *contraction*, hand naar de grond, heup in een draai, paniek naar rechts, *up* - en *contraction*, tranen de grond in, handen samen, draai en *up* – en draai, en voel het lijf werken, zonder het van tevoren bedacht, de dingen doorleven, zo gaan ze, en de vos en de egel en de dromen en de sterren op de eerste rij kijken mij aan met ogen op schoteltjes en de schaduw moet wel geweldig zijn bij dit licht, en het geluid van de schoenen ketst door de straten over grachten, tot het laatste wat onuitsproken eruit is gedanst en het stil wordt, en ik zweet, en ik voel, ik ben weer leeg, op het moment voordat het losbarst, hier sta ik.

En dan, Applaus. Zo luid dat het er stil van is.

DE RIEPE BUSINESSCLUB

De bedrijven in dit overzicht ondersteunen De Riepe. Wilt u als bedrijf ook bijdragen? Dat kan, neem gerust contact met ons op: 050-5791818 (09:00-13:00 uur).

Aksion
Als de zon, tekentherapie
Bike Centre Dik, Groningen
Dagblad van het Noorden, (NDC mediagroep)
De Huismeesters, Groningen
Digno BV, Haren
Doesburg autoverhuur, Groningen
Dunk
Forum Groningen
Gemeente Groningen SoZaWe
Groningen Seaports
Groninger Kredietbank
Kluzzenbedrief Jan
Kompas Zuidlaren
Lotus uitvaart, Thesinge
Metaware BV , Groningen

Bewindvoering en inkomensbeheer
Tekentherapie, opleiding en begeleiding
Van ventiel tot helm
Nieuws uit Groningen/Drenthe
Woningcorporatie stad Groningen
Informatietechnologie
Van sjorband tot aanhangwagen
Deskundigheid in de geestelijke Gezondheidszorg
Boeken, films en events
WIJ is dichtbij
Havendienstverlening
Sociale hulpverlening
Veur putjederij in en omt hoes
Specialist in financiële zorgverlening
Uitvaartverzorging en -begeleiding
Cloudoplossingen managementsystemen

New Nexus, Tynaarlo
Noorderlink, Groningen
Noorderpoort, Groningen
Old Burger Weeshuis, Leeuwarden
’t Oortje Sieraden, Groningen
Praktikos, Assen
Preventief Veiligheidsdiensten BV, Groningen
Rijschool Gerald, Peize
Rottinghuis aanemingsbedrijf BV, Groningen
Schaap Strafrechtadvocaten, Groningen
Schilders de Vries, Groningen
Schone zaken
Stichting Terwille, Groningen
Tandartsenpraktijk De Verbetering, Groningen
Willem Rietman Interieur Tynaarlo

IT consultancy- en adviesbureau
Vacatures Noord Nederland
Beroepsonderwijs in Groningen/Drenthe
Ontwikkelen op sociaal, cultureel gebied
Oorbellspecialzaak
Trainingsbureau
Gastvrij beveiligen
Auto- en motorrijdschool
Allround bouwbedrijf in het Noorden
Strafrechtadvocaat
Sterk in duurzaam ondernemen
Slow fashion runs fast to last long
Vrij van verslaving
Gezond begint in de mond
Meubiliar op maat

Volgende maand in De Riepe:

FRAMING

Door drag de wereld anders zien

Ellen van Ellende is van origine een huisvrouw van het Friese platteland die de afgelopen jaren is uitgegroeid tot een ware glitter diva. Falco Cane is een podiumbeest die daarbuiten nog op zoek is naar wie hij nou eigenlijk echt is. Al zijn ze beiden op een heel ander punt in hun leven, toch hebben ze één ding gemeen. Ellen en Falco zijn drag persona’s/personae die door heel Noord-Nederland optreden.

En verder:
- Van Fat tot Fit

Deze zal verschijnen rond
1 april 2025

Oplossing hersenkraker van pagina 15

Nu ook op social media

@de_riepe @deriepe

Scan mij!

OPVANGINSTELLINGEN

GRONINGEN

GRONINGEN

Dagopvang
Leger des Heils
Spilsluizen 5
9712 NR Groningen
tel. 050-312 21 22
ma, di, do, za, zo 10:30-17:30 uur
wo, vr 10:30-21:00 uur

Twaalfde Huis
Eemskanaal Noordzijde 32a
9713 AB Groningen
tel. 050-579 78 45
Ma t/m vr. 9.30-16.30 uur

Beschermd Wonen (Vast&Verder)
Damsterdiep 267, 9713 EE Groningen

24-uurs opvang
Algemene opvang
Van Heemskerckstraat 75
9726 GH Groningen
tel. 050-599 14 20, www.wender.nl

Hoendiephuis voor jongeren
Noorderstationsstraat 88
9717 KR Groningen
tel. 0591-648 261, www.wender.nl

Wonen Schoolstraat
Woonvoorziening (Beschermd wonen)
Schoolstraat 11
9712 JP Groningen
tel. 0591-648 261, www.wender.nl

LIMOR woonvoorziening Hiddemaheerd
Hiddemaheerd 112
9737 KX Groningen
tel. 0900-4857545
058-215 16 94, www.limor.nl

Nachtopvang
Schoolstraat 9
9712 JP Groningen
tel. 0591-648 261, www.wender.nl
dagelijks 21.00-10.00 uur
zon- en feestdagen van 21.00 tot 11.00 uur
Aanmelden en binnenkomen om te kijken
of er plek is kan vanaf 21.00 uur tot 23.00
uur. Ook kun je maandag t/m vrijdag tussen
10:00 uur en 11:00 uur aan de Schoolstraat 3
langskomen om je aan te melden.

APPINGEDAM
LIMOR woonvoorziening
Vangnetvoorziening Cornelis Albertsstraat
Cornelis Albertstraat 7
9901 EJ Appingedam
tel. 0900-4857545
www.limor.nl

HOOGEZAND
Wonen Hoogezand
Mansholtstraat 1-a
9602 SB Hoogezand
tel. 0591-648 261
www.wender.nl

VEELERVEEN
Reïntegratie-centrum
De Spetse Hoeve
Spetsebrugweg 4
9566 TK Veelerveen
tel. 0597- 541 341

VEENDAM
24 uurs opvang
LIMOR Woonvoorziening
Burgemeester Bosscherstraat 10
9641 NG Veendam
tel. 0598-615111
www.limor.nl

LEEK
Crisisopvang Leek
Oldebertweg 61
9351 PC Leek, tel. 0900-118 88 81
www.wender.nl

WINSCHOTEN
Dagbesteding Werkpro
Papierbaan 60
9672 BH Winschoten
tel: 059-743 3004

DRENTHE

ASSEN

Kommarin
Maatschappelijke Opvang voor
dak- en thuislozen Assen
Havenkade 16
9403 AH Assen
tel: 088-8393381

Openingstijden:
Dagopvang:
ma t/m vr 10:00-15:00 uur
Nachtopvang:
dagelijks 21:00-09:00 uur

Leger des Heils
Kortdurende opvang en beschermd wonen
Maria in Campislaan 257
9406 JG Assen

EMMEN

Dagopvang
Leger des Heils
Verlengde Spoorstraat 11
7811 GA Emmen
tel. 0591-658 233
Geopend ma t/m vr. 10.30-16.30 uur

Leger des Heils opvang Emmen
Weerdingerstraat 204
7822 BK Emmen
tel. 088-065 22 40

Leger des Heils
De Breehof - Beschermd wonen
Zijtak Westzijde 125
7833 BE Nieuw-Amsterdam

HOOGVEEN

Dagopvang
Beukemaplein 14
7906 AK Hoogeveen
ma tm vr. 10.30-16.30 uur

FRIESLAND

DRACHTEN

Wonen Drachten
Stationsweg 118
9201 GS Drachten
tel. 0591-648 261
www.wender.nl

LEEWARDEN
Dagopvang
Leger des Heils
De Tuinen 32
8911 KE Leeuwarden
tel. 0900-118 88 81
geopend 10.00-16.00 uur
(woensdag 12.00-16.00 uur)

DAC Leeuwarden
Zuidergrachtswal 15-16
8933 AD Leeuwarden
tel. 0591-648 261
geopend 10.00-16.00 uur
www.wender.nl

Algemene Opvang
Nieuweweg 3
8911 LK Leeuwarden
tel. 0591-648 261
www.wender.nl

d' Ambacht
Cornelis Trooststraat 48
8932 BR Leeuwarden
tel: 058-299 99 30
dambacht@werkpro.nl

Huis voor Jongeren
Huizumerlaan 101
8934 BE Leeuwarden
tel. 0591-648 261
www.wender.nl

Zorgopvang
J.H. Knoopstraat 2
8933 GS Leeuwarden
tel. 0591-648 261
www.wender.nl

Wonen Hoekstersingel
Hoekstersingel 51-53
8922 AM Leeuwarden
tel. 0591-648 261
www.wender.nl

Wonen Bonifatiusplein
Bonifatiusplein 19
8911 JT Leeuwarden
tel. 0591-648 261
www.wender.nl

Nachtopvang
Oostergoweg 1 (Wirdumerpoort)
8911 MA Leeuwarden
tel. 0591-648 261
www.wender.nl

Aanloophuis Leeuwarden
Bagijnestraat 36
8911 DR Leeuwarden
tel. 058-212 72 37
www.aanloophuisleeuwarden.nl

**LIMOR Crisisopvang en
woonvoorziening de Kei**
De Kei 5
8918 AM Leeuwarden
tel. 0900-485 7545
www.limor.nl

ENGWIERUM

Leger des Heils
Beschermd Wonen
Fjellingsreed6
9132 EN Engwierum

BURGUM

Crisisopvang Burgum
Prinses Margrietstraat 63
9251 HB Burgum
tel. 0591-648 261
www.wender.nl

HEERENVEEN

Aanloophuis de Brege
Herenwal 2
8441 AZ Heerenveen
0513-625 926
www.aanloophuisoerdebregel.nl

SNEEK

Sociaal Pensioen Sneek
Lemmerweg 53
8606 AA Sneek tel. 0591-648 261
www.wender.nl

De Herberg

Vier kamers voor dak- en thuislozen,
verblijf maximaal 2 maanden
Kloosterdwarstraat 3
8603 AG Sneek
Herbergtelefoon: 06-235 415 65

LIMOR Crisisopvang

Gonggrijpstraat
Gonggrijpstraat 9
8607 BD Sneek
tel. 0515-43 08 12
www.limor.nl

Stevige schoenen

Door **Karel Lucidore** Fotografie **Marinus Hillenga**

‘Iedereen heeft recht op goede, passende hulp’, vindt Maythe Busquet (22) en daar maakt ze ook werk van. Ze kwam als stagiair bij het Twaalfde Huis, waar mensen met een (zware) verslavingsproblematiek dagbesteding kunnen vinden. Ze bleef er voor een zomerbaantje, en nu komt ze daar nog elke week als vrijwilliger. Naast haar begeleidende werk, staat ze ook klaar in het distributiecentrum van De Riepe dat in hetzelfde pand huist.

Maythe wordt door haar collega’s gewaardeerd en door de deelnemers gerespecteerd, maar let wel op hoe ze zichzelf neerzet. ‘Ik ben me er tijdens het werk van bewust dat ik een vrouw ben. Ik let op welke kleding ik aantrek en sieraden draag ik eigenlijk nooit. Daarbij moet ik sterk in mijn schoenen staan en bijzondere opmerkingen luchtig het andere oor uit laten gaan.’

Het werk kent ook zijn ruwe momenten, maar dat schrikt Maythe niet af, ‘ik wil naast een deelnemer kunnen staan

want dat vind ik belangrijk. Een band opbouwen en vertrouwen creëren is essentieel en ik haal voldoening uit het familiegevoel dat hier heerst.’

Ook werkt Maythe op een woongroep voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, waar ze voornamelijk nachtdiensten draait, en wil ze aankomend schooljaar toegepaste psychologie studeren. ‘Studeren vind ik leuk en met die studie kan ik straks mensen het gehele traject helpen, vanaf diagnose tot de eindstreep.’

Graag ziet ze de vooroordelen verdwijnen, ‘spreek eens iemand aan voordat je oordeelt, vraag naar de dag van de Riepe-verkoper. We zijn allemaal mens, niemand is meer waard dan de ander. Uiteindelijk zijn er meer overeenkomsten dan verschillen.’